

РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ НАУКИ УКРАЇНИ: ОПТИМІЗАЦІЯ ЧЕРЕЗ РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ

REFORMATION OF UKRAINE'S SCIENTIFIC SPHERE: OPTIMIZATION THROUGH AN EFFECTIVENESS

Любов ФЕДУЛОВА,
доктор економічних наук,
Інститут економіки та прогнозування
НАН України, Київ

Lubov FEDULOVA,
PhD Economics,
Institute for Economics and Forecasting,
Ukrainian NAS, Kyiv

Наукова сфера національного господарства України постійно перебуває в центрі уваги державної влади. Проте не з причин підвищення ролі науки як продуктивної сили суспільства й ключового фактора забезпечення економічного зростання на якісній основі, а переважно як об'єкта витрат, що постійно вимагає фінансування. На жаль, за двадцять років існування України як самостійної держави так і не було розроблено сучасної наукової політики, що враховувала б ринкові принципи й потужні технологічні зміни, які розпочалися в 90-х роках минулого століття й нині набувають ознак впливовості на весь хід соціально-економічного розвитку світової економіки. У цій сфері, як і в інших сферах господарства, відкладені системні реформи щодо організації наукової діяльності тільки збільшують масштаби проблем та поглиблюють втрату науково-технологічного потенціалу країни, залишаючи її без ключових конкурентних переваг не лише на зовнішньому, а й на внутрішньому ринку.

Інтерес суспільства до науки ніколи не знижувався, проте особливої актуальності це питання набуло в кінці ХХ століття з підвищенням значущості наукових знань для економічного зростання, що знайшло своє відображення в наукових працях [1-4]. Однозначною є думка, що результати застосування досягнень науки на сьогодні важко оцінити однозначно: з одного боку, поліпшуються умови праці й побуту, подовжується термін життя, розширюються межі спілкування, підвищується інтелектуальний рівень населення, а з другого – погіршується екологічний стан навколишнього середовища, створюються все більш витончені знаряддя масового знищення, зростає загроза безробіття тощо. Зазначене вимагає пошуку відповідних шляхів забезпечення позитивної результативності наукових досліджень та вибору оптимальних організаційних структур наукових установ.

Метою статті є оцінка стану наукової сфери України та визначення її об'єктів реформування.

За останні 10-15 років у розвинених країнах світу сформувалася принципово нова модель науки, зумовлена радикально міняючою роллю наукових досліджень і розробок в економічному й соціальному розвитку окремих трудових колективів, регіонів, країн. Результати наукової, науково-технологічної, інноваційної праці, особливо у вигляді системної техніки нового типу й базових нових технологій, стали вирішальними структуроутворюючими факторами поетапного переходу на інноваційний тип економічного розвитку господарських систем різного рівня, забезпечення їхньої високої ефективності й економічної стабільності в ринковому середовищі. Так, за даними Національного наукового фонду США (NSF), який опублікував детальне статистичне зведення щодо глобальної динаміки науково-технологічного розвитку за 1995-2009 роки, швидше за все наука розвивалася в Китаї, що вже зрівнявся із США за кількістю науковців, а видатки на науку в цій країні десять років поспіль стабільно зростають більш ніж на 20% щорічно. У Західній Європі й США триває помірне зростання [5]. Результати цих зусиль відображаються в стрімкому зростанні таких ключових показників, як частка ВВП, що виділяється на науку й освіту, число випускників вищих навчальних закладів і виробництво наукомісткої продукції. Швидко зростає кількість учених також і в інших країнах Східної Азії, особливо в Південній Кореї, Тайвані й Сінгапурі. У

Росії, навпаки, спостерігається зниження числа науковців: у 1995 році їх було близько 600 000, а зараз залишилося лише близько 450 000. У Китаї щороку число вчених зростає майже на 9%, а в Росії – знижується на 2%.

В Україні, згідно з даними вітчизняної статистики, чисельність працівників наукових організацій за останні десять років постійно знижується, проте динаміка питомої ваги безпосередньо дослідників є зростаючою (рис. 1), що відповідає світовим тенденціям і пояснюється впровадженням нових методів організації науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Рис. 1. Динаміка чисельності працівників наукових організацій в Україні

Джерело: дані Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; Наука та інноваційна діяльність у 2010 році / Статистичний збірник. – К.: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2011.

До числа важливих світових тенденцій варто віднести також швидкий розвиток міжнародного наукового співробітництва. Так, у 1988 році тільки 8% усіх наукових статей було написано міжнародними авторськими колективами, у 2007 – 23%. Найважливішим показником продуктивності наукової діяльності є кількість публікацій у міжнародних рецензованих журналах. Загальносвітове число щорічно публікованих статей неухильно зростає: у 1988 році – близько 460 000 статей, у 2008 – вже 760 000. При цьому частка статей, що припадає на вчених зі США

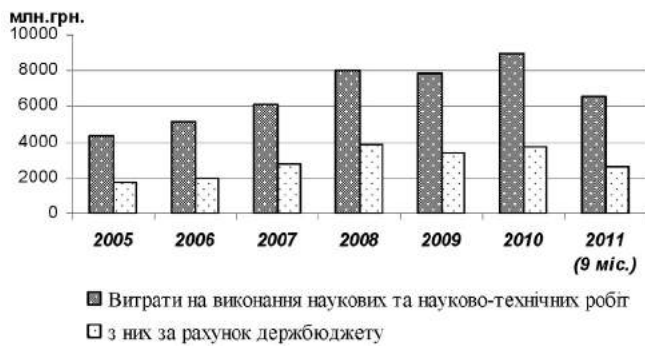
і Євросоюзу, поступово знижується: у 1995 році вони написали 69% усіх статей, у 2008 – лише 59%. Частка азіатських країн за той же період зросла з 14 до 23%, причому це в основному було забезпечено китайськими вченими, які опублікували в 1988 році лише 1% усіх світових наукових статей, а вже в 2008 – 8%. На жаль, для України, як і Росії, за цим показником картина невтішна: із 45 країн з найбільш розвинутою наукою тільки у двох – Росії й Україні – кількість друкованих статей рік у рік не зростає, а знижується. Водночас за кількістю наукових публікацій Китай уже піднявся на друге місце, поступаючись тільки США¹.

Слід зазначити, що за часів Радянського Союзу українські науково-технічні організації мали важливу частку в розподілі праці. У цілому, за різними оцінками, в Україні було зосереджено близько 13-15%

У статті здійснено оцінку особливостей розвитку науки у світі та в Україні. Розроблено й обґрунтовано напрями реформування наукової сфери в розрізі галузей науки. Акцентовано увагу на системному підході до впровадження організаційно-інституційних механізмів діяльності наукової сфери з урахуванням положень новітніх концепцій та особливостей розвитку підсистеми генерації знань національних інноваційних систем.

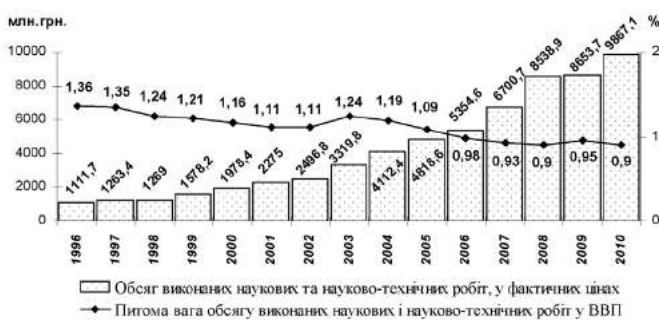
It is estimated the features development's features of science in Ukraine and all over the world. It is developed and grounded the directions of scientific sphere's reformation from the branches of science's point of view. Attention is accented on the systemic approach to the organizational-institutional application of the mechanisms of scientific sphere's activity taking into account the latest conceptions and features of national innovative system's knowledge generation.

Рис. 2. Витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт

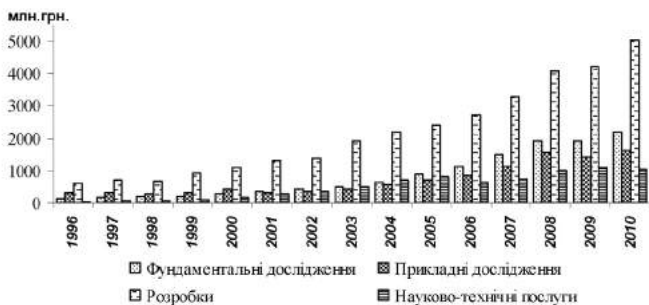
Джерело: дані Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Рис. 3. Динаміка обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт в Україні

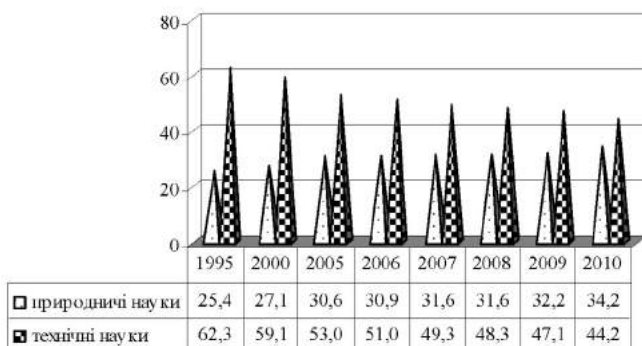
Джерело: дані Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Рис. 4. Динаміка обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт за напрямками в Україні

Джерело: дані Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Рис. 5. Питома вага організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи, за галузями наук*

* З 2006 року організації, які виконують лише науково-технічні послуги, звіт не складають.
Джерело: Стат. збірник «Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2010 р.», с. 11.

науково-технічного потенціалу колишнього Радянського Союзу, у тому числі приблизно 20% експериментального устаткування. Передові позиції української науки проявлялися в її спеціалізації у сфері електрозварювання, нових матеріалів, транспортної авіації, розвитку програмного забезпечення тощо.

На жаль, поточний стан наукової сфери України не можна описати за допомогою існуючих міжнародних показників та індикаторів. Україна ще повністю не адаптувала міжнародні стандарти в галузі статистики R&D. На сьогодні в країні є змішана система індикаторів, яка об'єднує як традиційний, так і нові (міжнародні) підходи. У цьому зв'язку слід зазначити, що в деяких випадках така комбінація не дає змоги отримати оцінку фактичної ситуації в українській науці. Наприклад, є проблема стосовно того, що фінансові індикатори державної статистики надаються тільки в поточних грошових одиницях. Тому складається враження, що витрати на R&D постійно зростають – окрім кризового 2009 року (рис. 2). Однак, щоб проводити міжнародні порівняння, необхідно враховувати паритет купівельної спроможності. Проте у вітчизняній статистиці це не застосовується, що дозволяє маніпулювати цифрами.

Те ж саме стосується й показників обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт в Україні. Як свідчать дані (рис. 3), динаміка їх обсягу у фактичних цінах є зростаючою, однак частка у ВВП знижується, а в останні п'ять років становить близько 1%. Фактично частка ВВП, яка витрачається на наукові дослідження в Україні, в 2-2,5 раза менша, ніж у провідних країнах світу. Питомі витрати на наукові дослідження в розрахунку на одного науковця в Україні майже втричі менші, ніж у Росії, у 18 разів – ніж у Бразилії, в 34 – ніж у Південній Кореї та в 70 – ніж у США.

У якості задовільної тенденції слід вказати на тренд зростання обсягу виконаних розробок, що не знизилися навіть у кризові 2008-2009 роки, і поступове зростання виконаних фундаментальних досліджень (рис. 4). Це свідчить про наявність вітчизняного науково-технологічного потенціалу та його «живучість» у жорстких умовах соціально-економічної дійсності.

Ледь помітно є тенденція зростання питомої ваги наукових організацій, що виконують наукові та науково-технічні роботи в галузі природничих наук (рис. 5), проте спостерігається й інша тенденція – зниження питомої ваги організацій в галузі технічних наук, що, на наш погляд, пов'язано насамперед з деградацією сектора галузевої науки.

Ці та інші цифри загального стану розвитку української наукової сфери, а також тенденції розвитку науково-технологічної й інноваційної діяльності [7], впровадження її результатів у практику, у виробництво, крім відновлення виробничого апарата й продукції, багато в чому визначають структурні зміни існуючих господарюючих форм. Водночас перетворення систем внутрішньовиробничих відносин в основних господарських ланках неминуче вимагають нових структур і нового механізму в науковому середовищі.

У цьому контексті основними цілями реформування науки має стати раціональне використання значного людського потенціалу, підвищення ефективності, управління якістю й удосконалення результативності дослідницької діяльності. У ході реформ потрібно впровадити створені інституціональні й фінансові механізми, які підвищили б конкурентоспроможність усієї наукової системи. На жаль, до цього часу набір цих механізмів має зрівняльний характер і не забезпечує фінансових стимулів для безперервного розвитку наукових установ. Так само не передбачено ніяких фінансових санкцій для неефективних у науковому плані установ вищої освіти або дослідницьких центрів, тому вони продовжують працювати з низькою продуктивністю без яких-небудь наслідків для себе. Окрім того, через постійне недофінансування сфери науки неефективна витрата наявних невеликих ресурсів є абсолютно неприпустимою.

Влада постійно вимагає від науки реальних управджень у практику й чомусь у більшості випадків вважає, що саме від науки залежить інноваційний розвиток економіки. З огляду на це потрібна адекватна характеру науки, що змінився, система оцінки наукового результату. Інформація про систему критеріїв та експертних оцінок має бути прийнята на державному рівні. Кожний науковий співробітник, професор, викладач ВНЗ повинен розуміти, як саме реалізуються в Україні інновації, які органи за це відповідають. Вироблення загальноприйнятих критеріїв передової науки, передових інновацій – вкрай актуальна справа. Це дозволить навести більшу зрозумілість і домогтися більшого порядку, щоб дійсно перейти від окремих відкриттів і унікальних розробок, які, звичайно, в країні є, до масових інновацій [8].

Далі зупинимося на наших пропозиціях щодо напрямів реформування наукової сфери економіки України, в основі яких – положення про роль і статус підсистеми генерації знань національної інноваційної системи як основи інноваційного розвитку країни.

Напрями розвитку Національної академії наук України (НАНУ). Головне завдання: сформувати сучасні організаційно-інституційні механізми забезпечення розвитку наукової діяльності в якості стратегічних підходів для зміцнення науково-технологічної переваги НАНУ в умовах поширення загальносвітової тенденції взаємопроникнення фундаментальної й при-

кладної науки та орієнтованості наукових організацій на потреби реальної економіки, зокрема в частині реалізації спільних планів уряду й НАНУ щодо технологічної модернізації виробництва. У цьому контексті цікавим може бути досвід Польщі² [9].

Необхідно активізувати організаційний ресурс НАНУ в таких напрямках:

1) розробити та офіційно затвердити стратегію розвитку НАНУ на відповідний період (як мінімум на 10 років). До того ж розробка стратегії повинна започатковуватись на методології стратегічного управління та враховувати новітні підходи й інструменти;

2) здійснити організаційну реструктуризацію НАНУ з метою формування організаційної структури, адекватної принципам, напрямкам, завданням розробленої стратегії. Вимоги: обґрунтувати вибір організаційної структури управління НАНУ згідно з принципами адміністративного й наукового менеджменту та з урахуванням статусу НАНУ в системі державного управління та її організаційно-правової форми;

3) на основі загальної стратегії розвитку НАНУ кожному інституту (та будь-якому іншому її структурному підрозділу) розробити свою стратегію розвитку, сформувати адекватну організаційну структуру управління. Вимоги: стратегія інституцій НАНУ повинна конкретизувати загальну стратегію та відображати їхню роль і функції, спеціалізацію в науковій діяльності. Актуальним постає завдання уточнення зобов'язань і відповідальності науково-дослідних інститутів, а також їх ролі й місця в інноваційній системі;

4) визнати й впровадити проектний підхід у якості основного інструменту управління науковою діяльністю (впровадити насамперед у сфері фундаментальних досліджень механізми управління науковими дослідженнями, що надають більшу адміністративну й фінансову автономію науковим структурним підрозділам і колективам, які функціонують у рамках великих дослідницьких структур).

Стратегічна мета полягає в тому, щоб ключовою фігурою в науці став не адміністратор, а керівник наукового проекту, що має більш широкі повноваження й більшу відповідальність за вибір напрямків розвитку, пошук джерел фінансування й витрати коштів.

Ключовим елементом впровадження організаційних інновацій має стати посилення процесу формування *інноваційної культури* всередині адміністративних структур, а також у середовищі наукового персоналу, створення умов, що мотивують розвиток інноваційної діяльності в академічних інститутах.

Наведемо деякі стратегічні напрями функціонування НАНУ:

1. Заохочуючи розвиток конкурсної основи при розподілі ресурсів на дослідження, необхідно підвищити якість і затребуваність пропонованих досліджень та інноваційних результатів. Актуальним вбачається прискорення процесу переходу від фінансування інститутів до фінансування проектів програм, а також від фінансування витрат до фінансування за принципом результативності досліджень.

2. У межах НАНУ визначитись законодавчо і організаційно із *системою управління інтелектуальною власністю*. Вимоги: ключовими складовими у формуванні й реалізації механізму введення в господарський оборот результатів науково-технічної діяльності й об'єктів інтелектуальної власності, створених за рахунок державних коштів, є: закріплення прав на інтелектуальну власність за організаціями-розроблявачами; стимулювання передачі прав на інтелектуальну власність, створену за рахунок бюджетних коштів, від наукових організацій у промисловість для прискорення її комерціалізації. Крім того, нарівні із закріпленням права власності на результати наукових досліджень доцільно розглянути можливість введення в українське законодавство норми, що визначає завдання комерціалізації в якості одного з основних профілів діяльності наукових організацій.

3. *Діяльність НАНУ щодо комерціалізації результатів своєї діяльності – один із стратегічних пріоритетів*, що передбачає спрямування зусиль для систематичного й професійного комерційного використання знань, носіями яких є колективи її дослідницьких інститутів. Для посилення цього процесу необхідно:

□ організувати й законодавчо закріпити інноваційну діяльність у системі академії з метою одержання додаткового доходу, сприяння розвитку наукової переваги й підвищення конкурентоспроможності країни;

□ розробити план стратегії маркетингу, спрямованої на просування відібраних науково-технічних розробок на національному й міжнародному рівнях;

□ підготувати план дій щодо комерціалізації результатів науково-дослідної діяльності, забезпечення зв'язків з потенційними клієнтами на національному й міжнародному рівнях, інтеграції в європейські мережі трансферу технологій, сприяння інтеграції в міжнародні науково-дослідні консорціуми;

□ організувати систему навчання персоналу академічних установ через спеціально підготовлену на основі аналізу потреб програму тренінгів, майстер-класів (наприклад, використання ІВ на міжнародних ринках, стратегічний маркетинг, національний і міжнародний розвиток бізнесу (у тому числі фінансування проектів), системи й мережі комерціалізації технологій).

4. До числа заходів, здатних вирішити проблему результативного кадрового забезпечення науково-технічної та інноваційної сфери, слід віднести:

□ відновлення в суспільстві престижності наукової та інженерної праці;

□ адекватна мотивація даної творчої праці;

□ вирішення проблеми інтелектуальної власності;

□ забезпечення повномасштабної інтеграції ВНЗ, академічної й прикладної науки;

□ забезпечення вчених житлом і соціальними умовами в повному обсязі;

□ особлива підтримка наукових шкіл;

□ введення контрактної системи, особливо для молодих учених;

□ реформування всієї системи підготовки й перепідготовки наукових кадрів відповідно до потреб і пріоритетів науково-технічної сфери з необхідністю знання ними соціальних та економічних технологій;

□ систематична атестація наукових кадрів за критерієм результативності їхньої інтелектуальної праці;

□ масштабна відповідна виховна робота в школах;

□ активна пропаганда науки й наукової праці, її досягнень, величезних можливостей знання.

5. НАНУ повинна більш *результативно впливати на поліпшення суспільного розуміння значення інновацій*. Конкурентоспроможність національної економіки безпосередньо залежить від рівня знань і компетенцій населення як суб'єкта виробництва, що ускладнюється, від якого потрібні не тільки базові знання у сфері науки й техніки, а й здатність до безперервного вдосконалення професійних і технічних навичок, і як споживача, що сприймає й використовує в практичній діяльності інформацію про дію, безпеку й ефективність нових продуктів і технологій. Відсутність таких здатностей у певній частині населення може стати фактором, що стримує створення й поширення нових технологій [10].

У цьому напрямі необхідно терміново розпочати системну кампанію, спрямовану на підвищення суспільного розуміння значення науки та інновацій. Досвід співпраці з органами державної влади свідчить про низький рівень компетентності спеціалістів державних служб, що проявляється в підготовці ними слабких, методологічно необґрунтованих нормативно-законодавчих та методичних документів, що в кінцевому підсумку гальмує чи навіть призупиняє процес результативного управління інноваційно-технологічним розвитком економіки України. Об'єктивну незатребуваність інноваційного менеджменту в країні можна пояснити наявністю високого рівня традиційних форм діяльності, що в свою чергу пов'язано з інформаційною непрозорістю ринку, відсутністю стимулів для переключення інвестицій у власне інноваційні проекти. Ось чому розвиток інноваційного менеджменту і наявність інноваційного мислення мають принципове значення: висока культура та професіоналізм в управлінні інноваційними проектами дозволить заощадити ресурси та час для подальшого розвитку. Навчитися цьому можна пристосовуючи принципи академічності та методичної практичності, які слід реалізувати на основі кооперації вчених та освітян, спроможних сформувати сучасні знання й навички. А досягти – шляхом застосування новітньої освітньої технології – інтеграції потенціалу академічної науки та вищої школи. Необхідно не просто підвищувати заклопотаність і зацікавленість в інноваціях (особливо серед малого й середнього бізнесу), а й пропонувати їм спеціалізовану допомогу з питань інноваційної діяльності, а також певну консультативну підтримку в здійсненні ключових проектів.

6. *Формування мережевої організації управління*, що передбачає:

□ впровадження нових інформаційних технологій у всіх видах діяльності, розширення міжнародного наукового обміну;

□ виокремлення інформатизації науки в число науково-технологічних пріоритетів щодо фінансування;

□ формування єдиного інформаційного середовища, системи інформаційних науково-технічних структур у регіонах;

□ різні пільги науковим та інноваційним організаціям щодо першочергового підключення до внутрішніх і міжнародних систем інформації з придбанням відповідного устаткування й програмного забезпечення;

□ створення пільгових умов для малих підприємницьких структур, що займаються накопиченням, переробкою й поширенням новітньої науково-технічної інформації.

Вимоги: при забезпеченні комплексним інформаційним ресурсом науково-технічної діяльності основну увагу доцільно приділити (на основі світового досвіду) створенню телекомунікаційної інфраструктури для обміну інформацією, підтримці існуючих інформаційних мереж та їх сумісності з глобальними мережами, забезпеченню доступу українських учених до світового багатства наукових знань.

Технологічні платформи повинні стати одним з ефективних механізмів взаємодії й кооперації організацій і підприємств України й країн СНД, ЄС та інших країн. До основних функцій технологічної платформи можна віднести: організацію взаємодії представників бізнесу, науки, споживачів і держави з питань вибору пріоритетів, визначення стратегічних цілей, формування дорожньої карти модернізації та науково-технологічного розвитку, а також здійснення відповідних НДДКР, формування й реалізації інноваційних проектів щодо їхньої комерціалізації; спільну розробку представниками бізнесу, науки, споживачів рекомендацій органам влади окремих держав щодо вироблення погодженої державної політики в сфері функціонування конкретної технологічної платформи (особливо в напрямі наукових досліджень та комерціалізації результатів новітнього технологічного укладу).

Таким чином, без створення сучасної структури за однією з існуючих у світі моделей з обов'язковим ринковим механізмом дії, без залучення не лише до наукової діяльності, а й до керівництва установами, проектами кваліфікованих менеджерів-підприємців (і обов'язково науковців) середнього та молодого віку, без формування іміджу впливової сили (і не лише за рахунок окремих відомих науковців, що співпрацюють з владою), здатної просувати свої науково обґрунтовані програми, проекти національного значення та лобювати інтереси науки в парламенті, владі й бізнесі, НАНУ ризикує втратити свій офіційний статус, а разом з цим країна остаточно втратить свій науково-технологічний потенціал.

Реальною необхідністю є відстоювання позиції Академії як *розробника фундаментальних наукових проблем*. НАН України проводить дослідження за науковими пріоритетними напрямками, а тому їх потрібно зберегти. Водночас удосконалення співпраці академічної науки та бізнесу повинно передбачати:

- створення умов для подолання замкненого характеру розвитку науково-дослідних інститутів та інших закладів науки на основі інтеграції в межах стратегії структурно-інноваційних перетворень розвитку науки, інноваційно-технологічного сектора промисловості та підприємництва шляхом реалізації комплексу взаємопогоджених інституціональних чинників, насамперед формування відповідних складових інноваційно-технологічного розвитку за рахунок дієвої підтримки з боку держави;

- визначення й обґрунтування сприятливих умов та ефективного механізму щодо стимулювання комерціалізації наукових розробок сектора науки, створення механізмів трансферу інноваційного продукту у виробництво і забезпечення на цій основі прискореного впровадження результатів наукових розробок та досліджень у практику;

- проведення семінарів, круглих столів з топ-менеджерами великих компаній реального сектора економіки країни з питань розробки прогнозів соціально-економічного та технологічного розвитку країни, можливих змін в податковому, інвестиційному законодавстві, монетарній політиці;

- дослідження основних проблемних питань розвитку підприємств окремих галузей, регіонів;

- підготовка спільних матеріалів для державних органів влади всіх рівнів з висвітленням основних проблемних моментів розвитку реального сектора економіки країни та рекомендаціями щодо їх усунення.

Ефективність діяльності в сфері науки повинна оцінюватися шляхом підготовки щорічної доповіді про ефективність роботи сектора досліджень і розробок – з даними стосовно фінансування, основних тем, досягнутих результатів (з конкретними показниками), порівнянням із закордонними країнами, узагальненою оцінкою рівня наукових досліджень у зіставленні із закордонними країнами за ключовими науково-технологічними напрямками.

Важливою також має стати розробка програм інституціонального розвитку НАНУ, спрямованих на забезпечення використання потенціалу фундаментальної й прикладної науки на цілі модернізації системи освіти, охорони здоров'я, розвитку сільського господарства. При цьому має бути забезпечено максимально тісну інтеграцію інститутів державних академій з відповідними ВНЗ, що спеціалізуються на окремих галузевих напрямках досліджень, а також активізовано співробітництво із закордонними науковими центрами й зацікавленими організаціями, що працюють у сфері освіти, медицини й сільського господарства.

Стратегічним завданням у частині розвитку науки є повернення України до числа провідних світових наукових держав, здатної проводити проривні фундаментальні й прикладні дослідження з актуальних для світової економіки й науки й пріоритетних для України на-

прямах. У цьому контексті участь НАН України в забезпеченні результативності формування організаційно-управлінського блоку механізму науково-технологічної політики України має відбуватися насамперед на основі підготовки та внесення до Кабінету Міністрів України проектів нормативно-правових актів щодо:

- удосконалення механізму державної фінансової підтримки НДДКР у частині законодавчого регламентування процедур державного кредитування і грантів; державних гарантій для одержання банківських кредитів; розміщення держзамовлення на НДДКР стратегічно важливої продукції; участь на паях у наукових дослідженнях (до 50%); податкових пільг; прискореної амортизації; експортно-імпортних квот для підтримки національного наукомісткого продукту; відстрочки по сплаті податків при інвестуванні у власні НДДКР; фінансуванні державою видатків на підтримку патентів і забезпечення їхнього захисту при бюджетному фінансуванні результатів (близько 10% вартості НДДКР йде на захист патентів); право відносити на собівартість продукції повністю всі видатки на НДДКР;

- поліпшення процедур оподаткування наукових досліджень;

- розробки програми підтримки національних виробників інновацій – впровадження сучасних механізмів зниження матеріальних витрат на НДДКР (визначення замовника на етапі наукового пошуку, захист майбутнього ринку, залучення іноземних учених – носіїв знань щодо створеного інтелектуального продукту, ранній захист торговельних марок); підтримка програми розвитку національних брендів; підтримка малого й середнього інноваційного бізнесу за допомогою обмеження впливу великих компаній – власників ІВ шляхом жорсткості анти-монополюного законодавства; фінансування ініціатив компаній через систему ліцензування;

- посилення результативності трансферу технологій, включаючи перехід від НДІ до промисловості, – раннє фінансування інноваційних проектів; співфінансування ініціатив компаній, що полегшують процес патентування й комерціалізації, через систему ліцензування; набуття вищими технологічними інститутами статусу «віртуальних» наукових інститутів існуючих компаній і державних дослідницьких організацій; державна підтримка обміну персоналом; урядові програми кластерних досліджень;

- впровадження механізмів державно-приватного партнерства (ДПП) через визначення чітких правил і процедур особливо в частині законодавства в сфері інтелектуальної власності, а також для об'єднання можливостей держави й приватного сектора в розв'язанні завдань у галузі комерціалізації технологій, включаючи фінансування старт-ап компаній; адаптацію державних досліджень до потреб промислових інновацій; створення державно-приватних мережевих організацій, кластерів;

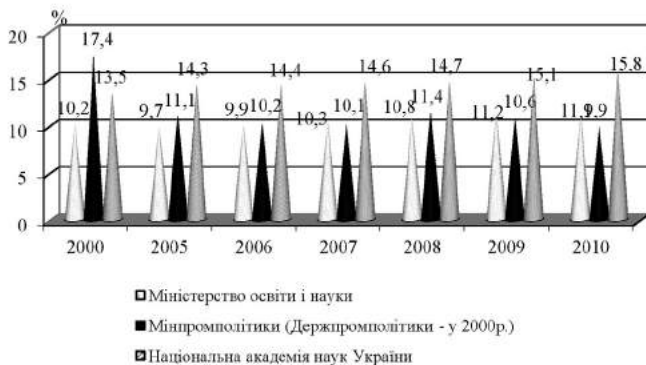
- розробки й впровадження сучасної системи стандартизації та сертифікації продукції; розробки технічних регламентів у всіх сферах промислового виробництва.

Саме через систему НАНУ має відбуватися поліпшення суспільного розуміння значення інновацій шляхом: посилення реалізації програми інтеграції НАНУ з провідними ВНЗ регіонів України в частині забезпечення спадкоємності наукових шкіл, зокрема за рахунок впровадження багаторівневої системи стимулювання залучення молоді в сферу науки й закріплення її в цій сфері (доведення переваг наукової творчості; забезпечення адресного фінансування досліджень і розробок молодих учених; пропаганда досягнень молодих учених); посилення статусу НАН України через організацію серій телепередач, дискусійних зустрічей, випуск та презентацію системних аналітичних матеріалів щодо ролі НАН України в історичній ретроспективі й майбутньому українського суспільства тощо.

Освітня наука (наука в університетах). В умовах постіндустріального суспільства від кожного його члена потрібна не тільки активна позиція відносно перспектив соціально-економічного прогресу, розвитку сфери науки в цілому й інновацій зокрема, а й самоосвіта протягом усього життя. Для реалізації цієї позиції в розвинених державах сформувався тісний взаємозв'язок між науковими товариствами й університетами, у яких працюють більшість їхніх членів. У деяких країнах, що розвиваються, навпаки, якість університетів часом викликає серйозні сумніви як з огляду на недостатньо високий рівень викладання, так і через те, що дослідницька робота не є обов'язковою (або формальною) для професорсько-викладацького складу.

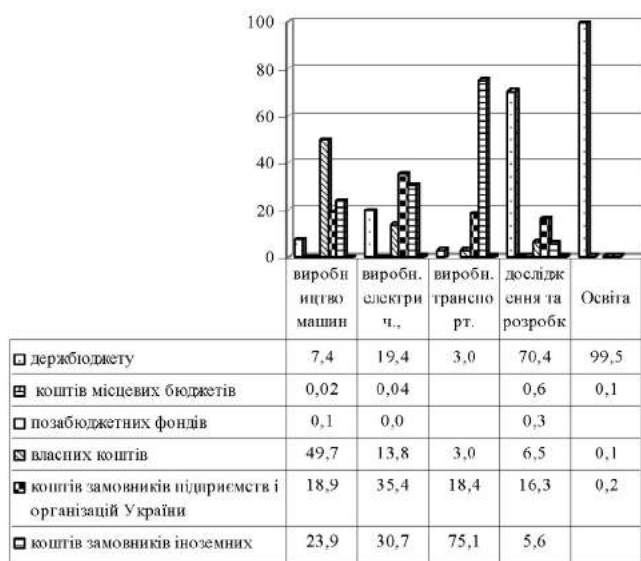
Отже, українським університетам необхідно розширювати свою діяльність, розвивати персонал і залучати талановитих студентів, тим самим перешкоджаючи процесу «витоку мізків». Досвід показує, що передові університети створюють найкращі умови для ефективного функціонування наукових мереж, саме їм варто надавати належну спонсорську допомогу в реалізації програм інституціональної розбудови. Значимість державних дослідницьких інститутів і центрів досконалості також висока, але все-таки їхня діяльність не забезпечує подібного охоплення для всебічного впливу на локальні наукові системи.

Рис. 6. Питома вага організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи, за міністерствами*

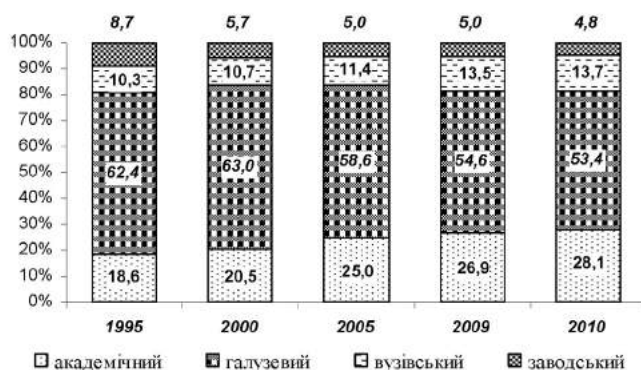
* З 2006 року організації, які виконують лише науково-технічні послуги, звіт не складають.
Джерело: Стат. збірник «Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2010 р.», с. 13.

Рис. 7. Питома вага фінансування наукових та науково-технічних робіт за джерелами фінансування та видами економічної діяльності в 2010 році

Джерело: Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2010 р. / Статистичний збірник. – К.: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2011.

Рис. 8. Розподіл організацій, підприємств та установ, які виконували наукові та науково-технічні роботи, за секторами науки

Джерело: Наукова та інноваційна діяльність у 2010 році / Статистичний збірник. – К.: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2011.

Загальний стан розвитку освітньої науки в Україні згідно зі статистичними даними протягом 2000-2010 років (рис. 6) можна назвати стабільно рівномірним. Тобто відповідно до принципів інноваційності зростання на якісній основі не відбувається, величезний потенціал результативно не використовується. При цьому можна побачити тенденцію, що при фінансу-

ванні наукових та науково-технічних робіт найбільша частка з бюджету припадає саме на сферу освіти (99,5% у 2010 році, рис. 7).

Університетській освіті нині надається велика увага в міжнародних проектах підтримки. Але щоб дана сфера наукової діяльності стала дійсно визначальною, необхідно:

- 1) розробити й впровадити таку модель навчального процесу, у якій би наукова діяльність в регламенті часу займала відповідне місце й мала юридично закріпленний статус, а не здійснювалася за остаточним принципом: за власним часом і бажанням викладача;
- 2) розробити й впровадити систему результативних критеріїв оцінки діяльності університетів дослідницького типу;
- 3) розробити й затвердити відповідну нормативно-законодавчу базу, яка регулювала б процеси підприємницької діяльності, закріплення й передачі прав інтелектуальної власності, трансферу технологій тощо;
- 4) створити відповідну інноваційну та технологічну інфраструктуру.

Важливими кроками щодо зміни статусу університетів можна назвати прийняття в Україні нормативно-законодавчих документів, що дали старт розвитку дослідницьких університетів [11-13]. Дослідницький університет – національний вищий навчальний заклад, що має вагомі наукові здобутки, здійснює дослідницьку й інноваційну діяльність, забезпечує інтеграцію освіти та науки з виробництвом, бере участь у реалізації міжнародних проектів і програм. Статус дослідницького надається ВНЗ з метою підвищення ролі університету як центру освіти і науки, підготовки висококваліфікованих наукових та науково-педагогічних кадрів, впровадження в практику наукових досягнень, технічних і технологічних розробок, реалізації разом з іншими вищими навчальними закладами та науковими установами спільних програм за пріоритетними напрямками фундаментальних і прикладних наукових досліджень для розв'язання важливих соціально-економічних завдань у різних галузях економіки.

Проте необхідно сконцентрувати зусилля на розширенні комерціалізації наукового потенціалу наукових установ і ВНЗ за допомогою державної (регіональної) підтримки створення й розвитку малих інноваційних підприємств при цих організаціях у таких напрямках:

- розвиток трансферу технологій у наукових установах і ВНЗ регіону шляхом створення малих підприємств з передачею їм прав використання об'єктів інтелектуальної власності, що належить науковим установам і ВНЗ;
- консультаційна та інформаційна підтримка створення й розвитку малих інноваційних підприємств при передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності й залученні інвестицій у малі підприємства;
- організація системи розвитку кадрового інноваційного потенціалу наукових установ і ВНЗ шляхом навчання й перепідготовки фахівців у галузі трансферу інноваційних технологій;
- державна підтримка малих інноваційних підприємств, діяльність яких полягає в практичному застосуванні (впровадженні) результатів інтелектуальної діяльності ВНЗ регіону;
- формування механізмів залучення інвестицій, у тому числі державних, у малі інноваційні підприємства, організація рекламних заходів та супровід продажів, емітованих з метою залучення інвестицій, акцій та участі інституціональних й приватних інвесторів. У практичній площині зазначене вище означає застосування концепції «потрійної спіралі» [14] в Україні.

Галузева наука. На даний час, коли ліквідовано Міністерство промислової політики, якому була підпорядкована більша частина галузевих НДІ, необхідно якнайшвидше визначити їхню майбутню долю, оскільки їх питома вага серед секторів науки становила 53,4% у 2010 році (рис. 8).

Цілком доречно буде після відповідної експертної оцінки частину галузевої науки віддати великим корпоративним структурам, що мають досвід організації та здійснення досліджень і розробок, а частину – НАНУ (ті, що здійснюють фундаментальні розробки чи мають схожі за напрямками дослідження). Решта – особливо на регіональному рівні – повинні стати елементами інноваційної інфраструктури у вигляді наукових центрів, інноваційно-технологічних центрів, складових кластерних утворень з технологічно домінують. Загалом процес санації неефективних наукових організацій повинен супроводжуватися створенням умов для виникнення нових дослідницьких центрів на базі найбільш ефективних (виявлених у процесі аудита) наукових груп. Із цією метою мають бути розроблені програми (наприклад, в рамках Державної програми [15] виділення на конкурсній основі спеціальних грантів на інституціональний розвиток, які, крім дослідницького компонента, повинні передбачати стартові кошти на юридичне оформлення й матеріально-технічне забезпечення нових організацій).

Таким чином, в Україні повинна відбутися подальша концентрація ресурсів на пріоритетних напрямках і формування мережі науково-дослідних центрів, дослідницьких університетів і центрів переваги, що володіють глобальною конкурентоспроможністю й забезпечені матеріально-

технічними та інформаційними ресурсами для проведення досліджень на рівні кращих світових центрів у відповідній сфері.

Важливим пріоритетом у напрямі вдосконалення структури мережі організацій, які здійснюють прикладні дослідження, має бути продовження роботи зі створення «центрів компетенцій» – національних дослідницьких центрів (НДЦ) у сферах науково-технічних заділів світового рівня, що зберігаються (авіабудування, нових матеріалів), і забезпечення в їхніх рамках повного інноваційного циклу – від досліджень до комерціалізації. При цьому необхідно підтримувати розвиток інфраструктури дослідницьких організацій, у тому числі шляхом реалізації конкурсних програм фінансування придбання ними сучасного наукового устаткування, доступ до якого буде забезпечений для зацікавлених організацій у рамках організації центрів колективного користування.

Важливу роль у втіленні зазначених завдань покликані відіграти наукові товариства⁴. Зокрема, заслуговує на увагу інформація щодо посилення ролі наукових товариств у книзі «Новий невидимий коледж» ("The New Invisible College") **Кароліни Вагнер** [16] із Центру міжнародної науково-технологічної політики Університету Джорджа Вашингтона. Як вважає професор **Калестоус Джума** (Calestous Juma), член Королівського товариства, ця робота становить «серйозну загрозу традиційній системі наукової політики». К. Вагнер підкреслює, що для більш ефективного вирішення завдань наукової політики необхідно визнати – наука дуже змінилася за останні сторіччя; вона стала настільки складною, що на сьогодні управління розвитком на глобальному рівні вимагає повернення до мережевої моделі, запропонованої науковими товариствами й іншими професійними асоціаціями в XVII-XIX ст. Її основу формували так звані невидимі коледжі – *неформальні мережі вчених* [17].

Ще одна з інституцій може набути поширення в пореформений період наукової сфери України. Мова йде про «центри переваги» [18]⁵, аргументами на користь актуальності цього інституту для нашої країни є не стільки приклади ефективної практики організації дослідницької діяльності, скільки причини й фактори внутрішнього характеру, серед яких зростання розриву між «кращими» і «гіршими» організаціями наукової сфери, а також досить реальна загроза втрати конкурентних переваг в окремих галузях (космос, озброєння) і галузях науки (фізика, математика, хімія).

Проте нині є ряд ключових проблем і ризиків створення й підтримки мережі вітчизняних центрів переваги, а саме:

- відсутність досвіду масштабної й диверсифікованої підтримки «кращих» (організацій, колективів, проектів, учених);
- фрагментарність і невірогідність інформації, необхідної для їхнього виявлення;
- низький у цілому попит на інновації з боку реального сектора економіки;
- відсутність у системі вітчизняного права форм юридичних осіб, правоздатність яких відповідала б масштабам і напрямам діяльності центрів (особливо стратегічних);
- наявність серйозних обмежень для їх функціонування (як зазначалося вище, це, насамперед, обмеження на інноваційну діяльність суб'єктів державного сектора науки, вертикальну й горизонтальну інтеграцію їхніх ресурсів тощо).

ВИСНОВКИ

Результативний сектор генерації знань в Україні має бути спроможним гнучко реагувати на нові світові тенденції й потреби національної економіки та суспільства, забезпечувати тісну взаємодію між сферою фундаментальних, прикладних досліджень і сектором вищої освіти, а також ефективно здійснювати комерціалізацію нових технологічних рішень.

Проблеми науки в Україні лежать у площині не лише атестації наукових установ (це лише одна із процедур), що передбачається в програмних документах державної влади на 2012 рік, а всієї системи організаційно-інституційних перетворень шляхом реалізації стратегії реформування й забезпечення результативності впливу на економічне зростання.

Досягнення глобальної конкурентоспроможності наукової сфери вимагає вирішення цілого ряду завдань, включаючи підвищення якості кадрового потенціалу, реструктуризацію мережі наукових організацій, радикальне підвищення ефективності витрат коштів, що виділяються на підтримку науки, нарощування дослідницького потенціалу на ключових напрямках, інвентаризацію створених компонентів національної інноваційної системи, розвиток інструментів і механізмів координації та взаємодії всіх учасників інноваційного процесу.

Вплив безпосередньо наукових товариств на прискорення процесу реформування наукової сфери повинен забезпечуватися й на основі усвідомлення органами влади всіх рівнів того положення, що створення реально діючої національної інноваційної системи, у якій наука

попадає центральне місце і де реалізується попит на інновації, є стратегічною картою на шляху України до цивілізованого світу.

ПОСИЛАННЯ

¹ Ретроспектива показує, що найбільш швидке (так зване експонентне) зростання науки спостерігалось до кінця 1960-х років. З 1940 по 1965 видатки на НДДКР у США зросли з 0,6% до 2,8% (успіхи в науці були пов'язані з джерелом військової сили держави). Однак, починаючи з 1960-х, частка видатків США на НДДКР балансує на рівні близько 3% ВВП, але сам ВВП при цьому зростає (до 2009 року, коли трапився спад) з періодом подвоєння близько 15-20 років. У 2007 на НДДКР у світі витратилося 962 млрд. доларів, по третині від цього – в США, Європі й Азії. У США 2,6% ВВП (373 млрд. доларів, 2007 рік) припадало на НДДКР, з них близько 1% становили видатки федерального уряду (<http://www.aas.org/spp/rd/guintl.htm>), і ця частка є майже постійною (або не набагато знизилася з 1,2% до 1%) із 70-х років.

У самій науці діяв закон експонентного зростання числа наукових журналів протягом 300 років після виходу першого журналу в 1665 році з періодом подвоєння в 15 років. Після 1960-х відбулося деяке уповільнення періоду подвоєння числа вчених і наукових статей. При цьому сама пропорція зберігалася: на 10 учених припадало приблизно одна стаття в рік (але число колективних статей зростало, у результаті чого окремо взятий учений публікувався частіше, ніж раз у десять років). Так, у 1988 було опубліковано близько 460 000 статей, в 2008 – 760 000 (період подвоєння становить приблизно 24 роки). Кількість учених у США протягом 1900-1950 років зросла зі 100 000 до 1 млн., а протягом 1950-2010 – до 2 млн. Тобто в першій половині століття ця кількість зросла в 10 разів, а в другій – тільки у 2 рази. Нині у світі всього 5,8 млн. учених. Частково це компенсується зростанням числа вчених у високонаселених країнах Азії. Якщо 1% населення світу стане вченими (пропорція розвинених країн), то це становитиме 70 млн. чол. проти нинішніх 5,8 млн. Із цього випливає, що обсяг науки може зрости ще в 10 разів при збереженні нинішніх економічних трендів [6].

² Реформа польської академії наук (ПАН) є частиною цілого комплексу заходів щодо модернізації польської науки – «Розвиток, заснований на знаннях». Цей комплекс складається з п'яти законодавчих актів, що сприяють досягненню наступних цілей: 1) удосконалення процедур та інституціональних основ фінансування досліджень шляхом створення двох незалежних агентств, відповідальних за фінансування досліджень у Польщі: Національний науковий центр (National Centre for Science, NCN) та Національний центр з науки й розробок (National Centre for Science and Development, NCBiR); 2) модернізація структури фінансування досліджень: до 2015 року 50% бюджетних коштів, відведених на фінансування науки, розподілятимуться між ученими або дослідницькими групами шляхом конкурсного відбору, що будуть здійснювати Національний науковий центр і Національний центр по науці й розробкам. Крім того, Національний науковий центр має розподіляти як мінімум 20% своїх бюджетних грантів серед молодих учених до 35 років; 3) удосконалення методів оцінки ефективності наукових організацій. Для цього було засновано Комітет з оцінки діяльності дослідницьких організацій (Committee for Research Units Evaluation, KEJN) – незалежне агентство, що забезпечить більш ефективний аналіз, який базується на експертних оцінках діяльності наукових організацій.

Мета створення комітету – сприяти розвитку кращих установ і вживати заходи відносно неефективних організацій аж до їхнього закриття. Всі установи будуть розподілені за трьома категоріями: а) лідирують на національному рівні; б) ті, що демонструють прийнятний (проте вимагають підвищеного) рівень науково-дослідної діяльності; с) працюють неефективно. Організації, які потрапляють у третю категорію, повинні будуть провести реструктуризацію протягом шести місяців, що дозволить їм і надалі одержувати фінансування у формі блок-грантів.

³ У своїй книзі професор Стенфордського університету Генрі Іцковіц (Henry Etzkowitz) – вчений з міжнародною репутацією в сфері досліджень інновацій – у співавторстві з Л. Лейдсдорфом пропонує створену ним концепцію «підприємницький університет» і концепцію «потрійна спіраль», що описує інноваційний розвиток через динаміку відносин університету, промисловості й уряду на національному й регіональному рівнях. Модель потрійної спіралі (Triple Helix) заснована на перспективній ролі університету як лідера відносин з підприємствами й державою. Концепція «потрійної спіралі» пропонує стратегію розвитку, що дозволяє заповнити існуючий технологічний і соціальний розрив у країнах, що розвиваються.

⁴ Наукові товариства Великої Британії все помітніше позиціонують себе в якості активних гравців у процесі нарощування науково-технологічного потенціалу з метою міжнародного розвитку. У лютому 2007 року Світовий банк організував у Вашингтоні спеціальний форум, присвячений питанням участі наукових товариств у запланованому процесі. Форум відрізнявся розмаїтістю учасників: від міжнародних організацій з надання допомоги, таких як Департамент міжнародного розвитку Великої Британії (UK Department for International Development) і ООН, урядових і неурядових структур, університетів, дослідницьких і технологічних організацій до учених і політиків з розвинених і країн, що розвиваються. Після закінчення Форуму був заснований неформальний організаційний комітет, до складу якого увійшли представники Фізіологічного товариства, Королівського товариства (The Royal Society), Інституту фізики (Institute of Physics), Королівського астрономічного товариства (Royal Astronomical Society), Товариства наук про харчування (Nutrition Society), Лондонського математичного товариства (London Mathematical Society) і Національної комісії Великої Британії у справах ЮНЕСКО (UK National

Commission for UNESCO). До завдань комітету входило визначення стратегії розвитку наукових товариств, обговорення питань залучення міжнародного фінансування і уваги політиків.

⁵ Термін «центр переваги» походить від англійського словосполучення «center of excellence». Так називають організації, які здійснюють наукові дослідження й розробки в провідних галузях знань і мають у своєму розпорядженні унікальні матеріально-технічні, інтелектуальні й кадрові ресурси. Їхня діяльність відрізняється найвищою якістю й результативністю. Як правило, вони є національними (деякі – світовими) лідерами в одному або декількох напрямках науки й технологій і одночасно слугують сполучною ланкою трансферу знань із переднього краю досліджень до національних компаній і лабораторій. Акцент на «перевагу» свідчить про те, що ці центри є еталонами для інших інститутів аналогічного профілю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Комков Н.И., Бондарева Н.Н. Проблемы коммерциализации научных исследований и направления их решения // Проблемы прогнозирования. – 2007. – № 1. – С. 4-42.
2. Мирский Э.М., Барботько Л.М., Борисов В.В. Научная политика XXI века: тенденции, ориентиры и механизмы // Науковедение. – 2003. – № 1. – С. 12-15.
3. Федулова Л.І. Проблеми забезпечення результативності наукової системи України // Вісник НАН України. – 2010. – № 3. – С. 21-29.
4. Федулова Л.І. Академічний сектор науки: шляхи подолання наслідків впливу світової фінансово-економічної кризи // Проблеми науки. – №7. – 2009. – С. 2-8
5. Science and Engineering Indicators 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd-ilibrary.org/content/statistics?sessionid=46fr09hmttg8o.delta>.
6. Динамика развития науки: обзор [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://turchin.livejournal.com/>.
7. Федулова Л.І. Науково-технологічний та інноваційний процес в Україні: тенденції в кризових ситуаціях // Економіст. – 2011. – №1. – С. 21-27.
8. Синицына Е. Критерий научной истины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nanometer.ru/2012/01/07/innovation_266903.html.
9. Антонович Д. Невозможное возможно. Модернизация Польской академии наук // Форсайт. – Т. 4. – № 3. – 2010. – С. 32-38.
10. Miller J. Public Understanding of Science and Technology in OECD Countries: Comparative Analysis. In: OECD. Symposium on Public Understanding of Science and Technology. Committee for Scientific and Technological Policy, Tokyo, 1996.
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дослідницький університет» від 17 лютого 2010 року №163 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=581-2009-%F0>.
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Статуту Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»» №1332 від 21 листопада 2007 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=581-2009-%F0>.
13. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання вищим навчальним закладам статусу самоврядного (автономного) дослідницького національного університету» №76 від 3 лютого 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=581-2009-%F0>.
14. Генри Ицковиц. Тройная спираль. Университеты – предприятия – государство. Инновации в действии / Генри Ицковиц; пер. с англ. под ред. А.Ф.Уварова. – Томск: Изд-во Томск. гос. ун-та систем упр. и радиоэлектроники, 2010. – 238 с.
15. Державна цільова економічна програма «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 14 травня 2008 р. N 447 (447-2008-п) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=581-2009-%F0>.
16. Wagner C. The New Invisible College: Science for Development. Brookings Institution Press, 2008.
17. Белл Э. Создание международного потенциала для обеспечения экономического роста: роль научных обществ // Форсайт. – Т. 4. – № 1. – 2010. – С. 34-38.
18. Заиченко А. Центры превосходства в системе современной научной политики // Форсайт. – 2008. – №1 (5). – С. 42-50.

ПРОГНОЗИ

FORECASTS

ПРОГНОЗ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ НА 2013 ТА 2014 РОКИ

Уряд вважає, що утримання обсягу державного боргу на рівні не більше 28 відсотків ВВП у 2013 та 2014 роках сприятиме покращенню іміджу України як інвестиційно привабливої держави, зміцнить довіру іноземних інвесторів, зменшить уразливість фінансової системи країни в умовах несприятливої кон'юнктури зовнішніх фінансових ринків.

Скорочення дефіциту державного бюджету з 1,6 відсотка ВВП у 2012 році до 1 відсотка у 2013 та 1,5 відсотка у 2014 році забезпечить помірковане зростання темпів державного боргу, які не перевищуватимуть темпи зростання ВВП. Все це планується досягти завдяки зростанню доходів бюджету та оптимізації бюджетних видатків. Вважається, що провадження положень Податкового кодексу щодо зменшення податкового навантаження та вдосконалення системи адміністрування податків, з одного боку, формуватиме умови для зменшення масштабів тіньового сектору та, як наслідок, збільшення податкових надходжень до бюджету, а з іншого – збільшуватиме обсяги власних коштів підприємств, які вони можуть спрямувати на інвестиційні цілі. Передбачається, що в 2013 та 2014 роках обсяг коштів, що залишаться в розпорядженні підприємств, внаслідок зменшення ставки податку на прибуток становитиме близько 12,2 млрд. грн., загальний інвестиційний ресурс від надання преференцій щорічно становитиме близько 40 млрд. гривень.

Збереження частки державних інвестицій на рівні 5% ВВП дозволить залучити в 2013 та 2014 роках в економіку близько 85 та 94 млрд. грн. державних інвестицій відповідно. Кошти, зокрема, спрямовуватимуться на будівництво та реконструкцію об'єктів освіти, охорони здоров'я, культури та спорту, забезпечення житлом громадян, розвиток інфраструктури, у тому числі енергетичної та дорожньо-транспортної.

Прогноз бюджету урахує інвестиційні програми (проекти), реалізація яких відбувається протягом декількох років і потребує бюджетного фінансування. Уряд забезпечує прозорість та максимальну результативність впровадження проектів.

Питома вага доходів місцевих бюджетів у загальному обсязі доходів зведеного бюджету порівняно з попереднім роком збільшиться в 2013 році на 0,9 відсоткового пункту і становитиме 22,9 відсотка, а в 2014 році – на 1 відсотковий пункт і становитиме 23,9 відсотка. Обсяг бюджету розвитку місцевих бюджетів у 2013 та 2014 роках становитиме 5,2 млрд. грн. Зміцнення фінансової бази місцевих бюджетів збільшить фінансову спроможність місцевого самоврядування щодо забезпечення делегованих повноважень та виконання програм розвитку регіонів.

Державні соціальні стандарти та гарантії визначатимуться відповідно до діючої методики з урахуванням споживчого кошику та індексу споживчих цін, стану розвитку економіки, реформ у відповідних галузях та проекту Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013-2014 роки.

www.minfin.gov.ua